

Tvarumo prielaidų raiška Bronislovo Bitino idėjose siekiant ugdymo(si) kaitos

Aušra Kazlauskienė

Šiaulių universitetas, Ugdymo mokslų ir socialinės gerovės fakultetas, Edukologijos ir psichologijos katedra, P. Višinskio g. 25, 76351 Šiauliai, akazlauskiene@yahoo.com

Anotacija. Tvarioji plėtra kelis pastaruosius dešimtmečius išlieka ta atramine kategorija, kuria remiantis bandoma analizuoti ir suvokti sudėtingų sistemų ar procesų dinamiką, nustatyti jų tarpusavio sąveikos, suderinamumo ir kitas problemas. Iki šiol tvarumo esmė ir raiška yra daugiau akcentuota per globalias kultūrines charakteristikas. Šiame straipsnyje siekiama išryškinti daugiakultūros charakteristikas, labiau individualizuoti tvarumo raišką prof. B. Bitino darbų kontekste.

Taikant temų sintezės, pagrįstos literatūros apžvalga (angl. *thematic synthesis enhanced review*), metodą, B. Bitino darbuose išryškinti tie tvarumo principai, kurie vertinami kaip nauja paradigma, keičianti požiūrį į ugdymo(si) reiškinį: atvirasis integralumas, perimamumas ir tęstinumas, technologinė prieiga, dialogiškumas.

Esminiai žodžiai: *tvarumas, tvarumo principai, ugdymo(si) kaita, švietimo kokybė, dialogo kultūra.*

Įvadas

Aktualumas. Šiandienos visuomenė, perėjusi prie postmodernybės, anot C. Jenckso (2002), vertinama kaip nauja paradigma, kuri pakeičia pasaulėžiūrą, filosofiją, religiją, politiką ir mokslą. Remiantis Europos Komisijos komunikatais (Atviresnis švietimas: visiems prieinamas novatoriškas mokymas(is) naudojantis naujomis technologijomis ir atviraisiais švietimo ištekliais, 2013; Europa 2020, 2010; Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalga, 2014), mokslininkų darbais (Tilbury, 2011; Tilbury ir Mula, 2009; Pipere, Salite ir Veisson, 2015), akcentuojama

tvarumo švietime esmė. Tvarioji plėtra kelis pastaruosius dešimtmečius išlieka atramine kategorija, kuria remiantis bandoma analizuoti ir suvokti sudėtingų sistemų ar procesų dinamiką, nustatyti jų tarpusavio sąveikos, suderinamumo ir kitas problemas.

Viena aktualiausių švietimo tobulinimo krypčių Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje (2013) yra nukreipta į švietimo kokybę. Joje pagrindinis strateginis tikslas – paversti Lietuvos švietimą tvariu pagrindu valstybės gerovės kėlimui, veržliam ir savarankiškam žmogui, atsakingai ir solidariai kuriančiam savo, valstybės ir pasaulio ateitį. Itin akcentuojamos tos dedamosios, kurios orientuotos į mokinių mokymosi pasiekimų didinimą. Tokius prioritetus lemia susidariusi situacija šalyje, kur „stokojama dėmesio gabiesiems, pagal mokinių aukščiausių lygmenų pasiekimus atsiliekame nuo pirmaujančių šalių“¹.

Geresnių mokymosi pasiekimų paieškos vyksta jau seniai. Minėtos švietimo strategijos sukūrimo vienas iš imperatyvų buvo – „įveikti švietimo sistemos inerciją pertvarkant tradicinius ugdymo, mokymo, studijų organizavimo būdus į lanksčius, atitinkančius šiuolaikinius mokymosi tikslus ir technologijų lygį, tinkamus kiekvieno asmens mokymuisi visą gyvenimą“. Kaip teigia B. Bitinas (2013), „ugdymo realybėje pedagoginis konservatizmas ir toliau vyrauja, esminiai pokyčiai įžvelgiami tik ikimokyklinio ir iš dalies pradinio mokyklinio ugdymo srityse; pagrindinio lavinimo srityje akademiškumas gana akivaizdus“. Tokią situaciją autorius sieja su mokytojų nauju pedagoginiu mąstymu, kurį lemia ugdymo paradigmos kaita. Šiuolaikinė situacija verčia naujai peržvelgti ugdymo(si) procesą. B. Bitino darbuose išsakytos idėjos tampa pagrindu pasirinktai problemai spręsti.

Iki šiol tvarumo esmė ir raiška yra daugiau akcentuota per globalias kultūrines charakteristikas. Šiame straipsnyje bus siekiama išryškinti daugiakultūros charakteristikas, labiau individualizuoti tvarumo raišką prof. B. Bitino darbų kontekstuose.

Tikslas – išryškinti tvarumo principų raišką siekiant ugdymo kaitos B. Bitino darbų kontekste.

Metodas. Straipsnyje taikoma temų sintezė, pagrįsta literatūros apžvalga (angl. *thematic synthesis enhanced review*), kuri padėjo išryškinti pagrindines temas (Thomas ir Harden, 2008) analizuojamuose kontekstuose, kai atskiri komponentai jungiami į visumą.

Tvarumo prielaidų aktualizavimas švietime

Mokslinėje literatūroje egzistuoja nemažai įvairių aiškinimų apie švietimo tvarumą. M. Fullanas (2005) švietimo tvarumą apibrėžia kaip „sistemos galimybes įsitraukti į įvairialypę ir į nuolatinę pažangą orientuotą veiklą, nuosekliai derančią su pagrindinėmis žmogiškosiomis vertybėmis“ (pagal Hargreaves, Fink, 2008, 26). Galima teigti, kad autorių pozicija parodo vertybių, priemonių bei rezultato tarpusavio priklausomybę, todėl ši api-

¹ <http://www.oecd.org/pisa/>; <http://www.iea.nl>.

brėžtis gali būti akcentuojama kaip vertybinė sąvoka. A. Bastardas-Boarda (2014) mano, kad tvarumas reiškiasi per kolektyvinį sąmoningumą, refleksijas, socioekologinio proceso diskusiją, kuriomis remdamasis asmuo įgyja darnumo etika grįstas moralines vertybes.

M. Hoggas ir G. M. Vaughanas (2013) tvarumo apibrėžtį tapatina su individo vidine aplinka (mūsų mintys, jausmai, požiūriai, kurie turi ryšių su išorine aplinka). Kaip teigia autoriai, tvarumo principas veikia, kai asmuo rūpinasi savo vidiniu (dvasiniu) pasauliu.

Viena iš ankstyviausių apibrėžčių „tvarusis vystymasis“ (angl. *sustainable development*) yra apibūdinama kaip ilgalaikė nuolatinė visuomenės plėtra, siekiant tenkinti žmonijos poreikius dabar ir ateityje, racionaliai naudojant bei papildant gamtos išteklius bei juos išsaugant ateities kartoms (*The Brundtland Report – 20 Years On*, 1987).

Tvarumo principai aktualizuojami Europos Komisijos komunikatuose (Atviresnis švietimas: visiems prieinamas novatoriškas mokymas(is) naudojantis naujomis technologijomis ir atviraisiais švietimo ištekliais, 2013; Europa 2020, 2010; Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalga, 2014), mokslininkų darbuose (Tilbury, 2011; Tilbury ir Mula, 2009; Pipere, Salite ir Veisson, 2015; Hargreaves ir Fink, 2012). Šiuose dokumentuose ir moksliniuose darbuose prioritetą teikiamas **atvirajam integralumui**, kuris reiškiasi kaip atvirosios ir integraliosios mokymo(si) aplinkos (mokytis bet kam, bet kur, bet kada, bet kokiomis priemonėmis ir bet kieno padedamam). Tai padeda užtikrinti mokymo(si) veiksmingumą ir įgyti naujų gebėjimų. Atviroji švietimo aplinkos prieiga sudaro sąlygas visiems dalyviams atlikti aktyvų vaidmenį: nuo strateginės vizijos plėtotės iki pokyčių valdymo, nes švietime dalyvaujančios interesų grupės yra atsakingos už žinių perdavimą / įgijimą ir (arba) jų įgijimo patvirtinimą. Minėtuose dokumentuose atvirumo prieiga aktualizuoja:

- aktyvesnių įvairių mokymo(si) praktikų – tiesioginio ir internetinio mokymo(si) – derinimą, kuris padidina motyvaciją mokytis ir mokymosi veiksmingumą;
- naujų įgūdžių poreikį, kurių reikia skaitmeniniame pasaulyje;
- atvirųjų švietimo išteklių svarbą skatinant kurti novatorišką mokymo(si) aplinką, kurioje besimokantys asmenys gali pritaikyti turinį prie savo reikmių. Atvirieji švietimo ištekliai kartu su tradiciniais švietimo ištekliais leidžia taikyti mišriojo mokymo – tiesioginio mokymo ir mokymo internetu – metodus. Visi reiškiniai yra susiję tarpusavyje ir reikalauja integralių sprendimų (Atviresnis švietimas: visiems prieinamas novatoriškas mokymas(is) naudojantis naujomis technologijomis ir atviraisiais švietimo ištekliais, 2013). Tam, kad jie būtų veiksmingai išspręsti, reikalingas naujas požiūris (*Keiskime mūsų pasaulį. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų*, 2015), besiremiantis tvarumo principais.

Kita prielaida – **perimamumas ir tęstinumas** – išryškėjo kaip pokyčių sąlyga, kuri atlieka palaikomąją funkciją. Tai praturtina kiekvieno asmens būtį (siekis mokytis visą gyvenimą ir įsipareigojimas nuolatos rūpintis kitais, o ne trumpalaikis siaurų skaitymo, rašymo ir skaičiavimo gebėjimų ugdymas). Šis principas orientuotas į ankstesnių tikslų išsaugojimą kaip priemonę, iš kurios galima mokytis, kurią reikia saugoti ir plėtoti.

Trečia tvarumo prielaida – **technologinė prieiga**, kuri suteikia galimybę padidinti švietimo veiksmingumą ir teisingumą, nes pavieniai asmenys gali nesunkiai įgyti žinių iš kitų šaltinių; gali būti pasiektos naujos besimokančių asmenų grupės, nes mokymasis nebėra susiejamas su konkrečiais mokymosi tvarkaraščiais ar metodais; gali būti pritaikytas prie konkretaus asmens reikmių; atsiranda naujų švietimo paslaugų teikėjų; mokytojai gali drauge su kolegomis ir besimokančiais asmenimis iš įvairių šalių kurti mokymo turinį ir juo dalytis; atsiranda prieiga prie gerokai įvairesnių švietimo išteklių (Atviresnis švietimas: visiems prieinamas novatoriškas mokymas(is) naudojantis naujomis technologijomis ir atviraisiais švietimo ištekliais, 2013; Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalga, 2014).

Ketvirta prielaida – **dialogiškumas** kaip įvairovės sąveika visuomenėje kurti mokyimo(si) prasmes, nes dalyviai įveikia subjektyvius požiūrius siekdami racionalaus sprendimo ir išsipareigodami racionalumui, atvirumui, kur sukuriamos sąlygos problemas „matyti“ kaip galimybes (Rau, 2005). Dialogas kaip prieiga sukuria sąlygas bendram suvokimui bei įprasmina santykius su kitais. Dialogo kultūra „atneša“ prieigą siekti lokalios bei globalios etikos (ekologinė sąmonė, socialinės atsakomybės). Netolimoje ateityje bus siekiama globalinės etikos, kuri apims atvirumą, solidarumą, atsakomybę ir kaimynystę (ten pat).

Tvarumo prielaidų raiška B. Bitino darbuose

Vertybės – ugdymo(si) proceso turinys. (B. Bitinas)

B. Bitinas (2006, 47–48), iškėlęs ugdymo sąveiką kaip aktualiausią edukologinių tyrimų objektą, ugdymo sąveikos tyrimų aktualumą sieja su humanistinio ugdymo paradigmos orientacija į ugdytinio asmenybę. Kaip teigia J. Morkūnienė (2015), šiuolaikinės filosofijos tikslas yra sukonstruoti modelį su daugybe projekcijų tam, kad būtų įmanoma parodyti, jog viską galima suderinti, jeigu jos gali būti paaiškinamos tam tikra pasaulėžiūra. V. Aramavičiūtė (2006), analizuodama B. Bitino darbus, pastebėjo, kad mokslininkas pliuralizmo principą renka kaip išeities tašką nagrinėdamas ugdymą iš filosofinių pozicijų, nes šis principas leidžia ugdymą grįsti skirtingomis filosofinėmis sistemomis, t. y. „filosofiškai analizuoti ugdymo realybę (pedagoginę būtį), susietą su bendrosiomis žmogaus būties problemomis“ (Bitinas, 2006, 20).

Iki šiol ugdymo moksle vis dar dažnai reiškiniiai aiškinami remiantis uždaromis sistemomis, kur dėmesys skiriamas pastovumui, tvarkai, pusiausvyrai. Dažna dominantė reiškiasi piramidės forma (kažkas aukščiau, kažkas žemiau ir pan.). B. Bitinas „pastebi, kad šios sistemos negali būti ranguojamos, skirstomos į teisingas ar klaidingas, o tik gali būti traktuojamos pagal jų indėlį atskleidžiant ugdymo realybę“ (Aramavičiūtė, 2006, 191). Pažinimas yra suprantamas kaip nuolatinis, nenutrūkstamas dialogas su realybe.

Mokslininkas atstovauja pozicijai, kad nereikia ugdymo reiškinių dalyti į dalis, aiškinti statybos kategorijomis, siūlo gilintis į procesą, jo giluminius ryšius ir prieštaravimus. Todėl pagal atvirų sistemų valdymo principus ugdymas nuolat koreguojamas atsižvelgiant į grįžtamąją informaciją (Bitinas, 2013, 259; 1998). Šiandieną nebeįmanoma ugdymo reiškinių klasifikuoti, ieškoti linijinio priežastingumo, prasideda atvira, daugiamatė, kompleksiška era (Morkūnienė, 2015).

B. Bitino darbuose atvirumo, daugiamatiškumo raiška nukreipta į asmenybės „<...> individo, subjekto, asmenybės, individualybės ir universumo sąvokomis išreikštas žmogaus hierarchinis daugiamatiškumas skatina ugdymo tikslus traktuoti kaip ugdytinio raidos perspektyvas, o patį ugdymą – kaip atvirą, begalinę realybę“ (Bitinas, 2013, 100) ir ugdymo kaip proceso aiškinimus „ugdymo realybės struktūroje išskiriamas realybės visuminis pažinimas, kurį būtų galima pavadinti ugdymo epistemologine gnoseologija“ (ten pat, 270).

Integralumo kaip kompleksiško raiška atsiskleidžia per autoriaus požiūrį į ugdymo procesą kaip kompleksinį pažinimo objektą (ten pat, 262). B. Bitinas nesiekia tam tikrus prieštaravimus, neatitikimus pašalinti. Juos traktuoja kaip pridedamąją vertę įvairovei atskleisti ir vienovei surasti.

Šios priegios, nuostatos ir idėjos sukuria prielaidą naujai ugdymo kaitos paradigmai:

- ugdymo proceso pažinimo kaip dialogo su realybe suvokimo nuostata;
- integralumo kaip kompleksiško priega, kurią suponuoja ugdymo realybės sudėtingumas ir vienamatiškumo nebuvimas;
- objekto ir subjekto sąveika;
- priešprieša, kuri „atneša“ refleksijos priegią tam, kad pamatytume vienovę ir įvairovę;
- atviros sistemos idėja.

Taigi tinkama priega panaši į tinklą, kurį pasitelkus galima rasti ryšius ir sąveikas. Atsižvelgdama į tai J. Morkūnienė, remdamasi D. P. Poliso (1993) darbais, siūlo į visus reiškinius žiūrėti per projekcinę paradigmą, kuri sudaro prielaidas atskleisti ugdymo kaitos pagrindinius svertus per susijungimo, ryšio vietas, t. y. sukonstruoti realybės modelį su daugybe projekcijų, nes „kiekviena projekcija praturtina mūsų žinojimą“ (Morkūnienė, 2015, cit. Polis, 1993, 46). V. Targamadzė (2008), remdamasi B. Bitino ugdymo filosofija, akcentuoja projekcinę pedagogiką kaip universalią priemonę ugdomajai sąveikai.

Mokslininko B. Bitino išryškinta ugdymo(si) sąveiką kaip aktualiausias edukologinių tyrimų objektas sudaro sąlygas jungti visus (mokymo ir mokymosi procesus) į vieną bendrą „tinklą“ (pažinimo tinklą), aiškinti žinojimą apie mokymosi procesus, jį nuolat papildant. Šis tinklas kuriamas tik ieškant ryšių, o ne paprastos priklausomybės. Tyrinėjamo reiškinio atskleidimas negali būti atrastas pačioje sistemoje, bet jos ryšiuose su aplinka. Galima teigti, kad šis ryšys yra ne paprasta priklausomybė, bet sistemą kuriantis ryšys, kuris užtikrina perimamumą ir tęstinumą.

Kaip matyti, ugdymo realybės struktūroje išskiriamas realybės visuminis pažinimas, kurį būtų galima pavadinti ugdymo epistemologine gnoseologija. Kitaip sakant, mokslinio

pažinimo objektas ir jo mokslinis vaizdinys sietini su pažinimo reiškiniu, todėl ugdymo epistemologinė analizė yra daugiamatė (Bitinas, 2013, 270).

Profesoriaus B. Bitino darbuose požiūris į dialogo kultūrą kaip į sąveiką įtvirtinamas remiantis kibernetikos idėjomis, kurios tiria įvairių sistemų bendruosius valdymo procesus, vykstančius renkant, perduodant, laikant ir perdirbant informaciją. Kibernetikos požiūriu dialogas kaip informacijos sąveika yra sudėtingas sistemos valdymo veiksnys, kai valdantysis dialogo paveiktas A komponentas koreguoja valdomąją B komponentą (Bitinas, 2000).

Kaip teigia autorius, dialogo sąveika abipusė: perduodama valdomoji informacija (mokslo žinios, studijų rezultatai, aplinka ir pan.) bei grįžtamoji informacija, rodanti realius sistemos pokyčius (pvz., tiek visuomenės, tiek švietimo institucijos), nes dialogas vyksta ir veikia ne tik kitus, bet ir save. Ši prieiga remiasi prielaida, kad A komponentas iš anksto negali žinoti, kokios informacijos pakanka užsibrėžtam tikslui pasiekti, todėl remdamasis grįžtamąja informacija gali koreguoti informacinius dialoginius poveikius. Remiantis pagrindine kibernetikos schema, dialogo kultūros formavimą institucija gali traktuoti kaip save valdančią (savivaldžią) sistemą. Dialogo kultūros formavimas kaip procesas yra savivaldi, save reguliuojanti sistema, nes veikiantys organizacijos viduje yra ne išorinė jėga, o mokymosi proceso dalyviai, kurie dalyvauja dialogo kultūros formavimo procese. Savivaldumo požymis reiškia, kad sistema turi vystymosi kryptį. Neatsitiktinai 2015 m. patvirtinta Geros mokyklos koncepcija, kurioje įtvirtinti ugdymo(si) principai grindžiami savivaldumu bei savivaldžia švietimo organizacija.

Išvados

1. Tvarumo prielaidos B. Bitino idėjose siekiant ugdymo(si) kaitos reiškiasi per atvirąjį integralumą, t. y. atvirąją ir integraliąją mokymo(si) aplinką. Tai padeda užtikrinti mokymo(si) veiksmingumą ir įgyti naujų gebėjimų. Atvirumo prieiga aktualizuoja:

- aktyvesnių įvairių mokymo(si) praktikų – tiesioginio ir internetinio mokymo(si) – derinimą, kuris padidina motyvaciją mokytis ir mokymosi veiksmingumą;
- naujų įgūdžių poreikį skaitmeniniame pasaulyje;
- atvirųjų švietimo išteklių svarbą skatinant kurti novatorišką mokymo(si) aplinką, kurioje besimokantys asmenys gali pritaikyti turinį prie savo reikmių.

Integralumo kaip kompleksiskumo raiška atsiskleidžia per požiūrį į ugdymo procesą kaip kompleksinį pažinimo objektą nesiekiant pašalinti tam tikrų prieštaravimų neatitikimų. Jie traktuojami kaip teikiantys pridedamąją vertę siekiant atskleisti įvairovę ir surasti vienovę.

2. Antroji tvarumo prielaida išryškėjo per perimamumą ir tęstinumą kaip pokyčių sąlyga, kuri atlieka palaikomąją funkciją. Tyrinėjamo švietimo reiškinio atskleidimas negali būti atrastas pačioje sistemoje, bet jos ryšiuose su aplinka. Todėl teigiama, kad

šis ryšys yra ne paprasta priklausomybė, bet sistemą kuriantis ryšys, kuris užtikrina perimamumą ir tęstinumą.

3. Trečioji tvarumo prielaida – technologinė prieiga, kuri suteikia galimybę padidinti švietimo veiksmingumą ir teisingumą, nes pavieniai asmenys gali nesunkiai įgyti žinių iš kitų šaltinių; gali būti pasiektos naujos besimokančių asmenų grupės; gali būti pritaikytas prie konkretaus asmens reikmių; mokytojai gali drauge su kolegomis ir besimokančiais asmenimis iš įvairių šalių kurti mokymo turinį ir juo dalytis; atsiranda prieiga prie gerokai įvairesnių švietimo išteklių.

4. Ketvirtoji tvarumo prielaida – dialogiškumas kaip įvairovės sąveika visuomenėje kurti mokymo(si) prasmes, nes dalyviai įveikia subjektyvius požiūrius siekdami racionalaus sprendimo ir įsipareigojama racionalumui, atvirumui. Dialogas kaip prieiga sukuria sąlygas bendram suvokimui bei įprasmina santykius su kitais. Šiam procesui pasitelkiamos kibernetikos idėjos.

Literatūra

- Aramavičiūtė, V. (2006). Profesoriaus B. Bitino knygos „Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas“ aktualumas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 17, 188–193. doi: 10.15388/ActPaed.2006.17.9698
- Atviresnis švietimas: visiems prieinamas novatoriškas mokymas(is) naudojantis naujomis technologijomis ir atviraisiais švietimo ištekliais. (2013). Iš *Europos Komisijos komunikatas, COM(2013) 654 final*.
- Bastardas-Boarda, A. (2014). Linguistic sustainability for a multilingual humanity. *Sustainable Multilingualism*, 5, 134–163. doi: 10.7220/2335-2027.5.5
- Bitinas, B. (1998). Lietuvos mokykla: ugdymo paradigmos kaita. Iš *Ugdymo problemos IV (XXXI): Mokslo darbai*. Vilnius. Pedagogikos institutas.
- Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius. Enciklopedija.
- Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius. Kronta.
- Bitinas, B. (2013). *Rinktiniai edukologiniai raštai, I*. Vilnius: Edukologija.
- Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. (2013). Patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimu Nr. XII-745. Prieiga per internetą: <https://www.etar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>.
- Europa 2020: pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. (2014). Iš *Europos Komisijos komunikatas*.
- Hargreaves, A. ir Fink, D. (2008). *Tvarioji lyderystė*. Vilnius, Logotipas.
- Hargreaves, A. ir Fink, D. (2012). *Sustainable Leadership*. John Wiley & Sons.
- Hogg, M. ir Vaughan, G. M. (2013). *Social Psychology* (7th edn.). Harlow: Prentice Hall.
- Jencks, C. (2002). *The Language of Post-Modern Architecture*. New Haven and London: Yale University Press.

- Keiskime mūsų pasaulį. Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų.* (2015). Jungtinių Tautų Generalinė asamblėja, A/RES/70/1.
- Morkūnienė, J. (2015). *Paradigmos. Filosofija ir visuomenė*. Vilnius: MRU.
- Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijos „Europa 2020“ rezultatų apžvalga. (2010). Iš *Europos Komisijos komunikatas*.
- Pipere, A., Salite, I. ir Veisson, M. (2015). Developing Research in Teacher Education for Sustainability: UN DESD via the Journal of Teacher Education for Sustainability. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 17(2), 5–43. doi: 10.1515/jtes-2015-0009
- Polis, D. F. (2007). Paradigms for an open philosophy. *Metaphilosophy*, 24(1–2), 33–46. doi: 10.1111/j.1467-9973.1993.tb00443.x
- Rau, I. (2005). *Kultūrų dialogas – dialogo kultūra. Tolerancija vietoj nureikšminimo*. Vilnius.
- Targamadzė, V. (2008). Projekcinės pedagogikos eskizo brėžtis. *Logos*, 56, 116–127.
- The Brundtland Report – 20 Years On.* (1987). In Sustainable Development in action. Prieiga per internetą: http://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd15/media/backgroundunder_brundtland.pdf.
- Thomas, J. ir Harden, A. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *BMC Medical Research Methodology*, 8(45), 1–10. doi: 10.1186/1471-2288-8-45
- Tilbury, D. (2011). *Education for Sustainable Development An Expert Review of Processes and Learning*. UNESCO.
- Tilbury, D. ir Mula, I. (2009). *Review of Education for Sustainable Development Policies from a Cultural Diversity and Intercultural Dialogue: Gaps and Opportunities for Future Action*. Paris: UNESCO.
- Vaicekauskienė, V. (2012). Valstybinė švietimo strategija 2013–2022 m.: tikslai, problemos, tobulinimo kryptys. *Švietimo problemos analizė*, 17(81). Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/2012-10_Nr_17_Valstybine_svietimo%20strategija.pdf

Expression of Assumption of Sustainability in the Ideas Bronislovas Bitinas for Teaching and Learning Change

Aušra Kazlauskienė

Šiauliai University, Faculty of Educational Science and Social Welfare, Department of Education and Psychology,
P. Višinskio St. 25, LT-76351 Šiauliai, Lithuania, akazlauskien@yahoo.com

Summary

According to European Commission communiques (Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources, 2013;

Europe 2020, 2010; Taking stock of the Europe 2020 strategy for smart, sustainable and inclusive growth, 2014), scientists (Tilbury, 2011; Tilbury, & Mula, 2009; Pipere, Salite, & Veisson, 2015) works, there is emphasizing the key point of sustainability in education. Sustainable development few last decades remain that supporting category upon which is tried to analyse and understand the dynamics of difficult systems or procedures, estimate their problems of interactions, compatibility and other. One of the most relevant branches of development in education in National education strategy 2013–2022 (2013) is directed to quality of education. Its main strategic purpose – to turn Lithuanian education into sustainable basis for improving national welfare, for thrusting and independent person who responsibly and independently creates his, countries and worlds future. Until now the key and expression of sustainability is more emphasizing through global cultural characteristics. This article aims to emphasize multicultural characteristics, to individualize the expression of sustainability more in prof. B. Bitinas work contexts.

Using thematic synthesis enhanced review method in B. Bitinas works it is emphasized those principles of sustainability which are considered as new paradigm which changes the view to learning and education phenomena: open integrality (open and integral teaching and learning environment: learning for everyone, everywhere, anytime, with any measures and with any help. That helps to ensure teaching and learning efficiency and helps to gain new abilities), succession and continuance (as condition of change), technological approach (creating ability to raise efficiency and justice), dialogue (as interaction, responsibility as assumption to create teaching and learning meanings in society of diversity).

Keywords: *sustainability, principles of sustainability, change of education, the quality of education, the culture of dialogue.*

Įteikta / Received 2016-09-26
Priimta / Accepted 2016-10-19